

EKONOMSKA UTEMELJENOST I ZNAČAJ NEDRŽAVNOG SEKTORA BEZBEDNOSTI U SISTEMU NACIONALNE BEZBEDNOSTI

Nedržavni sektor bezbednosti beleži konstantan razvoj koji je temeljen na specifičnim društvenim, političkim, ekonomskim i bezbednosnim osnovama. Uloga nedržavnog sektora bezbednosti u sistemu nacionalne bezbednosti može se sagledati sa aspekta delatnosti, odnosno vrste i nivoa specijalizacije usluga, kao i u kontekstu nivoa razvijenosti tržišnih struktura. Što je tržište razvijenije, osnov za postojanje nedržavnog sektora je veći. U radu su predstavljeni konzistentni ishodi ekonomskog zaključivanja na nivou pojedinca, organizacije, tržišta i države. Čak i u uslovima izuzetno razvijenih tržišnih odnosa postoje ekonomski i politički argumenti da vitalne funkcije bezbednosti ostanu pod državnim monopolom. Rast platežno sposobne tržišne tražnje za specijalizovanim uslugama obezbeđenja opravdava postojanje i ekspanziju delatnosti relevantnih subjekata. Razvijen i zakonski regulisan nedržavni sektor bezbednosti ima i svoj politički, društveni i bezbednosni značaj kroz povećanje nivoa bezbednosti društva u celini, zatim ekonomske i političke stabilnosti.

Ključne reči: *Nedržavni sektor bezbednosti, sistem nacionalne bezbednosti, javna bezbednost, ekonomska utemeljenost*

---

* Doc. dr Slobodan Andelković, Fakultet za međunarodnu politiku i bezbednost, Univerzitet UNION – Nikola Tesla, andjelkovic.slobodan@gmail.com

** Mr Marina Savković, Univerzitet Singidunum, msavkovic@singidunum.ac.rs

1. Uvod

Usled dinamičnih odnosa u bezbednosnom okruženju, aktuelna situacija u nedržavnom sektoru bezbednosti u svetu beleži značajne novine, koje zahtevaju razumevanje novog bezbednosnog konteksta i savremeni pristup problemu. Tradicionalni način na koji je država prihvaćena kao isključivi isporučilac bezbednosti se napušta, što otvara mogućnost za razvoj nedržavnog sektora bezbednosti i jačanju njegove uloge. Tako država sužava svoj delokrug rada na vitalnija i opasnija područja delovanja, a nezavisnim isporučiocima se omogućava da se uključe u oblasti obezbeđenja koje nose manji nivo sistemskog rizika¹. Pomenute promene su rezultat različitih istorijskih, političkih i ekonomskih uzroka, ali i sve šireg shvatanja pojma nacionalne bezbednosti, koji se više ne svodi na zaštitu državnih i društvenih vrednosti, odnosno na koncept suverenosti².

U navedenim okvirima nastojimo da predstavimo uzroke, ulogu i značaj nedržavnog sektora bezbednosti u nacionalnom sistemu bezbednosti, poseban osvrt stavljajući na analizu ekonomskog interesa pojedinaca, organizacija i države koje u savremenim uslovima koriste usluge obezbeđenja pružene od strane nedržavnih isporučilaca. Tako ćemo biti u situaciji da dodatno osvetlimo, opravdamo ili dovedemo u pitanje savremene trendove razvoja analiziranog sektora i značaja koji državni organi tome pridaju zakonski regulišući delovanje nedržavnih subjekata u oblasti bezbednosti. Imajući u vidu da je ekonomski aspekt manje obuhvaćen domaćom literaturom, u ovom radu će posebna pažnja biti posvećena analizi ekonomske zasnovanosti razvoja i svrhe postojanja nedržavnog sektora bezbednosti.

2. Uloga nedržavnog sektora u sistemu nacionalne bezbednosti

Da bi se na adekvatan način razumeo razvoj nedržavnog sektora bezbednosti u svetu i kod nas, treba posebno imati u vidu političko-bezbednosni kontekst nakon II svetskog rata i odnos snaga na globalnom nivou³. Naime, početkom Hladnog rata i gotovo celim njegovim trajanjem, bipolarni odnos snaga u svetu održavao se na osnovu obostranih priprema za sukob širokog inteziteta. Velika finansijska sredstva izdvajana su iz budžeta za sisteme odbrane na obe strane, tokom takozvane „trke u naoružanju”. Nakon pada Berlinskog zida i završetka Hladnog rata, dolazi do promene bezbednosne strategije i vojne doktrine (zbog nestanka pretnje o novom svetskom ratu i svetske kataklizme), što za direktnu posledicu ima sma-

¹ Mijalković, S. (2010): „O nedržavnom sektoru nacionalnog sistema bezbednosti – inostrana i domaća iskustva”, *Strani pravni život*, 2/2010, Beograd

² Mijalković, S. (2009): „ Nacionalna bezbednost – od vestfalskog koncepta do posthladnoratovskog”, *Vojno delo*, 2/2009, Beograd

³ Litavski, J. (2012): „Izazovi privatnog sektora bezbednosti u novom veku”, *Novi Vek - Tromesečnik Centra za evro-atlanske studije*, Beograd

njenje broja borbenog, a posebno ne borbenog vojno/bezbednosnog sastava. Ovakva praksa stvorila je značajnu mogućnost za razvoj nedržavnog sektora bezbednosti, prevashodno u zapadnim državama sa stabilnim demokratskim uređenjem, a zatim i u državama u tranziciji.⁴ Time je značajno ubrzan proces privatizacije sektora bezbednosti, budući da je višak pripadnika oružanih snaga svoje znanje i iskustvo iz oblasti bezbednosti valorizovao upravo u privatnim preduzećima⁵.

Odnos između nedržavnog sektora i nacionalnog sistema bezbednosti je složen i slojevit. Ukoliko želimo da definišemo ulogu nedržavnog sektora u nacionalnom sistemu bezbednosti, razmatranje odnosa delova i celine može se smatrati prikladnom analitičkom osnovom.

Delatnost i vrsta poslova se često uzima u obzir kao osnov razgraničenja između državnog i nedržavnog sektora bezbednosti. Tako se može napraviti razgraničenje gde se poslovima bezbednosti državnih organa prevashodno smatra angažovanje na preventivnom i represivnom planu u domenu zaštite društva i države od svih oblika ugrožavanja, dok se delatnost subjekata nedržavnog sektora bezbednosti svodi na poslove obezbeđenja koji nisu pod ekskluzivnom nadležnošću državnih organa, pa su date aktivnosti najčešće ograničene na suprotstavljanje različitim oblicima ugrožavanja lica, imovine i poslovanja⁶. Vršeci poslove iz svoje nadležnosti, nedržavni sektor bezbednosti neposredno unapređuje nivo zaštite svojih klijenata, a posredno doprinosi uspostavljanju ekonomske stabilnosti i unapređenju opšteg nivoa bezbednosti društva u celini. Imajući u vidu njegovu tržišnu orijentaciju, uloga nedržavnog sektora bezbednosti u sistemu nacionalne bezbednosti u direktnoj je vezi sa motivima korisnika i isporučilaca njenih usluga.

Međutim, granica između usluga bezbednosti koje obezbeđuje država i usluga koje pružaju akteri nedržavnog sektora bezbednosti postaje sve slabije izražena. Ista će se razlikovati među državama u zavisnosti od vrednosne orijentacije u posmatranju problema nacionalne bezbednosti, kao i raspoloživih budžeta na nivou društva. Savremeni tokovi nedržavnog sektora bezbednosti u svetu pokazuju tendenciju razgraničenja u pogledu vlasništva, a ne delatnosti i vrste poslova koji se obavljaju. U prvi plan se zato stavlja ekonomski opravdano i kontrolisano javno-privatno partnerstvo. Iako takva praksa nije razvijena i rasprostranjena u domaćim uslovima, nedržavni sektor bezbednosti u razvijenim državama obuhvata širok raspon usluga koje privatna bezbednosna/vojna preduzeća nude na tržištu⁷. Među njima se ističu usluge koje se pružaju donosiocima odluka na državnom nivou (usluge iz obla-

⁴ Anđelković, S. (2009): „Pitanje uređenja privatnog sektora bezbednosti u Srbiji”, *Revija za bezbednost*, 04/09, Beograd

⁵ Petrović, P. (2007): „Privatizacija bezbednosti u Srbiji”, *Bezbednost zapadnog Balkana*, 4/2007, Beograd

⁶ Savić, A. (2008): „Privatna bezbednost u sistemu nacionalne bezbednosti”, *Zbornik radova sa Prvog međunarodnog skupa: Privatna bezbednost – stanje i perspektive*, Novi Sad

⁷ Briggs, R. and Edwards, C. (2006): *The Business of Resilience Corporate security for the 21st century*, London

sti odbrambenih tehnologija, obuka borbenog i neborbenog personala, izvršenje zavodskih sankcija, ispomoć u policijskom sektoru), finansijskom sektoru, privredi i usluge obezbeđenja strateških infrastrukturnih objekata (luke, aerodromi, gasovodi i sl.). Kao dopuna pružanju tradicionalnih usluga, kao što je zaštita imovine i prevencija imovinskog kriminala, privatne firme pružaju i parapolicijske usluge delujući na implementaciji lokalnog zakonodavstva i sprovode kompleksne istražne radnje protiv kriminaliteta „belih okovratnika”, pored niza drugih, manje ili više složenih mera i radnji, a sve u skladu sa zahtevima naručilaca usluga⁸.

Kao ilustracija prethodno navedenog mogu se navesti primeri država kao što su Kanada ili Holandija, gde se nadležnostima nedržavnih nosilaca bezbednosti smatraju i pojedini poslovi koji su na određeni način srodni tradicionalno policijskim poslovima, kao što su istraživanje prevara i sumnjivih transakcija, kriminalističke istrage, istrage prošlosti zaposlenih, zatvorska služba i prevoz zatvorenika, zaštita složenih operacija, prevencija kriminala protiv korporacije, interne istrage, obezbeđenje luka i aerodroma, istraga saobraćajnih nezgoda i sl.⁹ U Sjedinjenim Američkim Državama, privatne kompanije i agencije vrše specijalističke obuke zaposlenih u državnom sektoru bezbednosti, hapšenja begunaca i slične poslove. Na primeru Velike Britanije možemo da uvidimo da privatna preduzeća pružaju različite usluge javnom sektoru bezbednosti, poput usluga pritvorskih jedinica, transporta zatvorenika i drugo.

Sa druge strane, položaj nedržavnog sektora bezbednosti u Srbiji je i dalje u mnogome ograničen tradicionalnim shvatanjem pojma bezbednost i podelom ingerencija, što predstavlja nasleđe socijalističkog sistema uređenja države. Neki izvori smatraju da je ograničenje delatnosti nedržavnog sektora bezbednosti donekle i razumljivo, imajući u vidu političko-bezbednosni kontekst, slabu institucionalnu kontrolu nad ovim sektorom i nizak nivo poverenja građana u nosioce nedržavnog sektora bezbednosti¹⁰. Navedena situacija predstavlja jedan od osnovnih razloga zbog kojih se domaća preduzeća u konkretnoj oblasti suočavaju sa većim brojem ograničenja delovanja nego što je to slučaj u zapadnim društvima, ali je i pored toga primetan ekspanzivni trend korišćenja usluga nedržavnog sektora bezbednosti u Srbiji. Primer za to jesu usluge specijalističkih obuka kompanije „Akademi” (*Academi*), ranije poznate kao „Blekvoter” (*Blackwater*), koje se pružaju u njihovoj bazi u Severnoj Karolini (SAD). Tako se među korisnicima konkretnih usluga našao i MUP Republike Srbije, odnosno Uprava za obezbeđenje. Imajući u vidu ovu činjenicu, sagledava se potencijal i prostor približavanja domaćih politika međunarodno razvijenoj praksi, odnosno, mogućnost razvoja pravih javno-privatnih partnerstava u sektoru bezbednosti.

⁸ Murray, T. and McKim, E. (2003): „Policija i sektor privatne bezbednosti: Šta donosi budućnost”, *Bezbednost*, 4/03, Beograd

⁹ Savić, A. (2008): „Privatna bezbednost u sistemu nacionalne bezbednosti”, *Zbornik radova sa Prvog međunarodnog skupa: Privatna bezbednost – stanje i perspektive*, Novi Sad

¹⁰ Centar za evro-atlanske studije (2013): *U korak sa privatnim sektorom bezbednosti*, Beograd

Razgraničenje uloge državnog i nedržavnog sektora bezbednosti može se analizirati i u perspektivi kontekstualne specifičnosti svake države pojedinačno. U savremenim bezbednosnim uslovima, koje karakteriše sve veća zaduženost i produbljivanje razlika između bogatih i siromašnih, nacionalna bezbednost svake države se, pored tradicionalnih pokazatelja, posmatra kroz aktuelnu političku, energetska i ekonomsku situaciju u kojoj se nalazi određeno društvo. Sa aspekta pokazatelja, govori se o političkom uređenju države, nivou ekonomske razvijenosti i međunarodne zaduženosti, stepenu energetske (ne)zavisnosti i bezbednosti, regionalnom i međunarodnom političko-bezbednosnom kontekstu i slično¹¹. Navedeni faktori će uticati na nivo razvijenosti, veličinu i ulogu nedržavnog sektora bezbednosti u svakom nacionalnom sistemu bezbednosti pojedinačno, pre svega, iz razloga različitih bezbednosnih pretnji koje su aktuelne i opšteg nivoa bezbednosti u zemlji.

Kada se konkretna razgraničenja i uloge posmatraju na praktičnom primeru, osnovni problem sagledavamo u usklađivanju delova i celine, odnosno međusobnom povezivanju svih nosilaca zaštitnih funkcija unutar nacionalnog sistema bezbednosti. Smatra se da je povezanost svih nosilaca nacionalnog sistema bezbednosti jedan od najvećih i univerzalnih problema u ovoj oblasti, za sve vlade država. Poseban izazov je prisutan u domenu podele informacija i nadležnosti, odnosno prohodnost i intenzitet komunikacija između svih nosilaca nacionalnog sistema bezbednosti. U državama sa efikasnim i demokratskim sistemom kontrole oružanih snaga, gde je sistem bezbednosti izraženo razuđen i obuhvata veliki broj subjekata u državnom i nedržavnom sektoru, izazov postaje složeniji. Ukoliko se teži uspostavljanju stabilnog sistema, delovi sistema moraju da budu u međusobnoj interakciji¹². U suprotnom, sistem nije funkcionalan, a član koji nije u interakciji sa ostalim nosiocima nacionalne bezbednosti ne može se nazvati nosiocem, već samo delom šireg bezbednosnog okruženja.

3. Ekonomski osnov postojanja i razvoja nedržavnog sektora bezbednosti

Kada se usluge obezbeđenja sagledaju u tržišnom kontekstu, smisao nastanka i razvoja nedržavnog sektora bezbednosti (a onda pre svega govorimo o profitnom sektoru), može se posmatrati u okvirima ekonomskih interesa na individualnom, tržišnom i državnom nivou. Savremena ekonomska teorija nudi različite principe i modele na osnovu kojih konkretan problem može biti analiziran.

Na nivou individualnog donosioca odluke, odnosno pojedinca i organizacije, pitanje na koje se može odgovoriti jeste u kojim uslovima će racionalan pojedinac

¹¹ Videti više u: Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije* (2009).

¹² Više o sistemu bezbednosti vidi u: Dalinović, N., Gordić, M. i Blagojević, S., (2015): *Savremeni sistemi bezbednosti*, Zavod za udžbenike, Beograd

(organizacija) biti spreman da plati usluge obezbeđenja? Da li se u ovom smislu može uzeti u obzir sklonost korišćenju usluga državnog, odnosno nedržavnog sektora bezbednosti? Kada će akter odustati od kupovine usluge? U kontekstu organizacije, otvara se i dilema ekonomske specijalizacije, odnosno odluke između internog angažovanja i razvoja kapaciteta obezbeđivanja, odnosno angažovanja spoljnih kapaciteta u ove namene. Dakle, osnova razmišljanja o ovakvoj odluci proizlazi iz percipirane potrebe obezbeđenja lica i imovine mimo nivoa bezbednosti koji garantuje država. Zbog toga bi se u tržišnim uslovima stvorila tražnja za konkretnim uslugama, što je preduslov formiranja ponude u datom slučaju.

Pretpostavka neoklasične ekonomske teorije jeste da individualni donosilac odluka raspolaze svim informacijama potrebnim za donošenje odluke o korišćenju određene usluge. U tom smislu, govori se pre svega o tržišnoj ceni, količini i vrsti raspoložive usluge. Dakle, odluka o tome da li će pojedinac koristiti određenu uslugu zavisi od njegove spremnosti da tu uslugu plati, kroz prizmu odnosa maksimalne sume koju je za uslugu spreman da izdvoji i date tržišne cene. Spremnost pojedinca da plati uslugu obezbeđenja zavisice od nivoa moguće štete od koje se štiti plaćanjem usluge obezbeđenja. Sve dok je moguća šteta vrednija od cene usluge koju bi pojedinac platio, postoji ekonomska opravdanost plaćanja i korišćenja usluge. Tako pojedinac donosi odluke na osnovu budućih troškova i koristi koje bi te odluke mogle izazvati¹³. Imajući u vidu da donosilac odluke uzima u obzir sve raspoložive informacije i pri tome ne pravi sistemske greške¹⁴, on će biti indiferentan u odnosu na isporučioaca usluge, odnosno biće mu manje važno da li je u pitanju državni ili nedržavni subjekt, sve dok mu adekvatna usluga može biti isporučena.

Organizacije, kao i pojedinci, individualno nastupaju na tržištu kao kupci i zbog toga će koristiti istu logiku i principe pri tržišnom odlučivanju kao pojedinci. Osim odnosa percipirane moguće štete naspram cene usluge obezbeđenja, na nivou organizacije je potrebno doneti odluku između internalizacije sektora obezbeđenja i mogućnosti angažovanja spoljnih kapaciteta na tržištu bezbednosnih usluga. Analiza troškova i koristi je i ovde relevantan princip, pri čemu će se imati u vidu i kontinuitet, odnosno povremenost potrebe za obezbeđenjem lica, imovine i ekonomskih vrednosti. Uzima u obziri princip podele rada, odnosno mogućnost da specijalizovani subjekti bezbednosti kvalitetnije i jeftinije mogu pružiti uslugu, nego što bi to učinile organizacije čija osnovna delatnost nije povezana sa uslugama obezbeđenja. Time se dodatno otvara prostor za razvoj usluga nedržavnog sektora bezbednosti, a posebno subjekata koji su uže specijalizovani za pružanje specifičnih usluga u datoj oblasti. Na ovaj način organizacija može nesmetano usmeriti sopstvene kapacitete na obavljanje osnovne delatnosti. Na primeru automobilske industrije, proizvođač bi se fokusirao na osnovnu proizvodnu delatnost, dok bi se bezbednost, ali potencijalno i neke druge sporedne poslovne usluge, kupovale od spoljnih isporučilaca. Na taj način se pored pomenute racio-

¹³ Menkju, G., Tejlor, M. (2008): *Ekonomija*, Beograd

¹⁴ Veselinović, P. (2010): *Ekonomija*, Beograd

nalizacije poslovanja, omogućava kompaniji da se posveti ostvarenju svojih ciljeva i tako stvori viši nivo kvaliteta proizvoda ili usluga koje nudi na tržištu¹⁵. Imajući u vidu finansijsku opravdanost, kao i korist sa aspekta organizacionih ušteda, može se zaključiti da je težnja za sveukupnom racionalizacijom poslovanja važan uzrok pozitivnog trenda korišćenja usluga subjekata nedržavnog sektora bezbednosti.

Ukoliko tražnja i platežna spremnost za usluge obezbeđenja postoji, ekonomski je smisleno da će vremenom ponuda konkretnih usluga biti razvijena. Vodeći se mogućom zaradom, određeni pojedinci i organizacije će biti spremni da ponude uslugu u zamenu za novčanu nadoknadu. Ako državni organi nisu u stanju ili ne žele da pruže tražene usluge, a ne stvore zakonsku mogućnost za rad nedržavnog sektora bezbednosti, stvoriće se uslovi za razvoj sivog tržišta usluga obezbeđenja. Sa druge strane, u situaciji da državni organi žele da pruže uslugu na tržišnom principu, a ne omogućavaju rad nedržavnog sektora, očuvace se monopolska struktura na tržištu usluga obezbeđenja, što će dovesti do relativno visoke tržišne cene. Zato će korisnici datih usluga biti oni koji su spremni da plate monopolsku cenu, dok će oni kojima usluga nije isplativa pod datim uslovima odustati od kupovine ili potražiti uslugu u neformalnim tokovima, što ponovo otvara sivu tržišnu zonu.

Situacija u kojoj državni i nedržavni organi nude uslugu obezbeđenja na slobodnom tržištu omogućava viši nivo konkurencije čija će posledica biti rast kvaliteta i pad tržišne cene. Tako će veći broj korisnika biti u mogućnosti da datu uslugu plati. Prema teoriji blagostanja, ukupna korisnost stvorena u strukturi tržišne konkurencije prevazilazi nivo blagostanja koju kupci i prodavci ostvaruju u situaciji ograničene konkurencije¹⁶. To će dovesti do unapređenja efikasnosti tržišnih ishoda. Ukoliko se govori o jednakosti aktera koji prodaju ili kupuju usluge obezbeđenja, rast konkurencije kroz raznovrsnu ponudu i smanjenje prosečne cene usluga, doprinosi većoj dostupnosti i pristupačnosti sa aspekta korisnika, odnosno kupaca. Zato će i jednakost tržišnih aktera biti unapređena, što se takođe smatra pozitivnim ishodom.

U ekonomskom kontekstu, mogućnost angažovanja usluga nedržavnog sektora bezbednosti može se sagledati i sa nivoa države. Osnovno pitanje je povezano sa odlukom da li razviti i održavati sistem bezbednosti koji zadovoljava sve potrebe državnih organa i građana ili određene usluge obezbeđenja platiti spoljnim subjektima po tržišnim uslovima. U kontekstu analize troškova i koristi, korišćenje usluga nedržavnog sektora bezbednosti smanjilo bi opterećenje državnog budžeta, odnosno fiskalne odlive na osnovu formiranja i održavanja glomaznog državnog sistema bezbednosti. To se ogleda kroz manje izdatke za zarade zaposlenih, održavanje infrastrukture, mehanizacije i slično. Poređenjem cene usluga spoljnih isporučilaca usluga i ušteda koji bi u toj situaciji nastale, dolazi se do zaključka da li je spoljno angažovanje određenih usluga obezbeđenja isplativo

¹⁵ Allen, J., Gabbard, G., May, C. (2003): *Outsourcing Managed Security Services*, Pittsburgh

¹⁶ Barr, N. (2012): *Economics of the Welfare State*, London

ili nije. Donosioci odluka na nivou države mogu odlučiti da ključne bezbednosne funkcije zadrže pod kontrolom, a da poslove od manje važnosti i manjeg političko-bezbednosnog rizika delegiraju subjektima nedržavnog sektora bezbednosti. Izbor korišćenja visoko specijalizovanih spoljnih kapaciteta postaje atraktivniji u uslovima ekonomske globalizacije kada se privredni subjekti prilagođavaju cenama i zahtevima svetskog tržišta¹⁷, pa se na taj način i usluge najboljih svetskih preduzeća koja se bave obezbeđenjem mogu kupiti na domaćem tržištu. Naravno, bilo bi dobro uzeti u obzir i političke i druge rizike zbog gubitka kontrole nad delovima sektora bezbednosti i uključiti ih u analizu. U diskursu demokratizacije, demokratske konsolidacije i izgradnje institucija, na kome ranije pomenuti koncept reforma sektora bezbednosti i počiva, ovo je jako važno pitanje.

Na kraju, sa aspekta ekonomije javnog sektora, nacionalna bezbednost se smatra jednim od najvažnijih javnih dobara na nivou države¹⁸. Imajući u vidu da javna dobra karakteriše odsustvo isključivosti (niko se ne može sprečiti da koristi konkretno dobro), kao i odsustvo rivalstva (korišćenje javnog dobra od strane jedne osobe ne umanjuje mogućnost korišćenja tog dobra od strane druge osobe), ona mora biti svima jednako i neograničeno dostupna, odnosno garantovana od strane države. Svi delovi nacionalnog sistema bezbednosti koji se na dati način mogu okarakterisati, ekonomski opravdano mogu ostati pod ingerencijom državnog monopola, i pored veoma visokog troška održavanja sistema. Sa druge strane, postoji ekonomska osnova da se poslovi bezbednosti koji nemaju pomenute osobine mogu nuditi i kupovati prema tržišnim principima.

4. Savremene karakteristike i značaj nedržavnog sektora bezbednosti

Dati nalazi ekonomske analize su konzistentni sa empirijskim trendovima. Ističu se promene orijentacije donosilaca odluka na nivou države, koji sada, između ostalog, razmatraju mogućnost pronalaženja alternativnih načina za pružanje usluga bezbednosti i privatizaciju dela državnih kapaciteta, što predstavlja veliku šansu za razvoj i unapređenje nedržavnog sektora bezbednosti¹⁹. Imajući u vidu da se savremeni nacionalni sistem bezbednosti posmatra široko, kroz prizmu vojne, političke, privredne, socijalne i ekološke bezbednosti²⁰, potencijal za razvoj nedržavnog sektora bezbednosti postaje još jasniji. Savremene karakteristike nedržavnog sektora bezbednosti mogle bi se sumirati na sledeći način:

¹⁷ Mencinger, J. (2002): *Socijalno-tržišna ili „čista” tržišna privreda*, u: Stiglic, Dž. (2004): *Protivrečnosti globalizacije*, Beograd

¹⁸ Menkju, G., Tejlor, M. (2008): *Ekonomija*, Beograd

¹⁹ Murray, T. and McKim, E. (2003): „Policija i sektor privatne bezbednosti: Šta donosi budućnost”, *Bezbednost*, 4/03, Beograd

²⁰ Mijalković, S. (2009): „ Nacionalna bezbednost – od vestfalskog koncepta do posthladnoratovskog”, *Vojno delo*, 2/2009, Beograd

- Konstantan rast obima i vrednosti isporučenih usluga,
- Unapređenje vrsta i specijalizacije usluga obezbeđenja koje pružaju dati subjekti,
- Jačanje zakonske regulative u čijim okvirima se delatnost nedržavnih subjekata realizuje.

Primetan je razvoj tendencije korišćenja usluga spoljnih subjekata bezbednosti, kako od strane državnih, tako i od strane nedržavnih naručilaca. Prisutni podsticaji za potencijalne korisnike usluga iz privatnog i javnog sektora se ogledaju kroz pozitivnu analizu troškova i koristi od korišćenja ovakvih usluga, što je pokazano u prethodnom delu analize. Beleži se konstantan i značajan rast obima i vrednost isporučenih usluga nosilaca nedržavnog sektora bezbednosti. To je važan pokazatelj, ako želimo da razumemo značaj nedržavnog sektora bezbednosti u savremenom društvu, odnosno unutar nacionalnog sistema bezbednosti. Na primer, u Sjedinjenim Američkim Državama, gde je ovaj sektor jedan od najrazvijenih na svetu, trenutno je angažovano oko dva miliona stalno zaposlenih službenika privatnog obezbeđenja i pretpostavlja se da će taj broj biti povećan za 21% do 2020. godine. Procene broja lica angažovanih na ovim poslovima u Srbiji, kreću se oko broja od 30.000 pripadnika, što je brojno stanje koje korespondira sa onim u Ministarstvu odbrane.

Argumentovani ekonomski rezon koji koriste donosioci odluka na nivou države dopunjen je uverenjem da privatni akter nastupa politički nepristrasno, vodeći se pre svega profitom. Usled povećanja bezbednosnih potreba, koje uvećavaju troškove javnog sektora bezbednosti i time opterećuju budžet države, dolazi do prebacivanja dela usluga u sferu privatnog sektora bezbednosti kao doprinosa nacionalnoj bezbednosti²¹. Ipak, tek u slučaju razvijenog normativno-pravnog okvira kojim se reguliše način i granice delovanja subjekata nedržavnog sektora bezbednosti, minimizira se rizik zloupotreba i mogućeg delovanja kriminalnih grupa u ovoj osetljivoj oblasti. Zbog toga se uporedo sa razvojem nedržavnog sektora bezbednosti razvija i zakonska regulativa, odnosno sistemski kontrolni mehanizmi kojima se pomenuti sektor reguliše, prati i ograničava.

Uzimajući u obzir ulogu, ekonomski osnov i karakteristike nedržavnog sektora bezbednosti, može se reći da ovaj sektor postaje sve značajniji nosilac nacionalnog sistema bezbednosti. Njime je omogućena fleksibilnost u korišćenju usluga bezbednosti, što se dominantno ogleda u mogućnosti povremenog angažovanja ovih subjekata. Subjekti nedržavnog sektora bezbednosti u stanju su da razviju i isporuče usluge prema specifičnim zahtevima naručilaca, odnosno da se specijalizuju za konkretne usluge obezbeđenja. Tako oni postaju važni partneri države, privrede i svih drugih zainteresovanih grupa i pojedinaca kojima su usluge analiziranog sektora potrebne.

²¹ Murray, T. and McKim, E. (2003): „Policija i sektor privatne bezbednosti: Šta donosi budućnost”, *Bezbednost*, 4/03, Beograd

Zaključak

Najzaslužnijim činiocima naglog razvoja delatnosti nedržavnog sektora bezbednosti smatraju se: specifične društveno-političke promene nastale nakon završetka Hladnog rata, težnja za smanjenjem troškova kao i broja pripadnika javnog sektora bezbednosti, nedovoljno poverenje u efikasnost državnih institucija, kao i postojanje zahteva za zadovoljenjem bezbednosnih potreba koje prevazilaze osnovni nivo bezbednosti koji država garantuje svim svojim građanima. Nedržavni sektor bezbednosti je formalno-pravno prepoznat kao subjekat nacionalnog sistema bezbednosti i putem zakonskih odredbi određen je njegov delokrug rada i nadležnosti.

Savremene tendencije ukazuju na postepeno nestajanje jasne granice između nedržavnog i državnog sektora bezbednosti. Iako u realizaciji javne bezbednosti svake države na svetu primarnu ulogu vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova, u pojedinim sistemima nedržavni sektor bezbednosti aktivno učestvuje u konkretnom procesu. Njegova uloga u nacionalnom sistemu bezbednosti zavisice od više specifičnih uslova na državnom nivou. Pokazano je da se poslovi koje obavljaju dati subjekti značajno mogu razlikovati od države do države. Tako se u prvi plan ne stavlja vlasništvo, odnosno jasna podela poslova i uloga između državnog i nedržavnog sektora, već potreba kvalitetne funkcionalne povezanosti svih subjekata bezbednosti u jednu celinu, čime će se postići stabilno i uspešno funkcionisanje nacionalnog sistema bezbednosti.

U uslovima slobodnog tržišta dolazi do izražaja jasan ekonomski interes pojedinaca, organizacija i države da koriste usluge subjekata nedržavnog sektora bezbednosti. Čak i u situaciji kada bi država, pored opšteg nivoa bezbednosti garantovanog svim građanima, nudila dodatne usluge obezbeđenja zainteresovanim stranama na ekonomskoj osnovi, postoji jasan osnov i potreba razvoja nedržavnog sektora u datoj oblasti. Pored utemeljenja argumenata u ekonomskoj teoriji i analizi, dokaze za to nalazimo u savremenim trendovima i karakteristikama nedržavnog sektora bezbednosti.

Doprinos koji nedržavni sektor bezbednosti ostvaruje u sistemu nacionalne bezbednosti, ogleda se prevashodno kroz povećanje nivoa bezbednosti privrednih subjekata i građana. Takođe, veoma značajan doprinos nedržavni sektor bezbednosti ostvaruje na indirektnan način. Vršanjem svoje osnovne delatnosti i unapređenjem nivoa bezbednosti svojih klijenata, predstavnici nedržavnog sektora bezbednosti posredno podižu nivo bezbednosti društva u celini, osiguravaju ekonomsku stabilnost, što predstavlja jedan od ključnih nacionalnih interesa. Ovako sagledan značaj nedržavnog sektora bezbednosti može se smatrati relevantnim i u srpskim uslovima, posebno ukoliko se pretpostavi da se zakoni kojima se definiše i ograničava delovanje konkretnih subjekata dosledno sprovode. To bi ujedno bio uslov i osnov daljeg razvoja nedržavnog sektora u Srbiji.

Literatura

- Allen, J., Gabbard, G., May, C. (2003): *Outsourcing Managed Security Services*, Software Engineering Institute, Pittsburgh
- Anđelković, S. (2009): „Pitanje uređenja privatnog sektora bezbednosti u Srbiji”, *Revija za bezbednost*, 04/09, Beograd
- Barr, N. (2012): *Economics of the Welfare State*, Oxford
- Briggs, R. and Edwards, C. (2006): *The Business of Resilience Corporate security for the 21st century*, London
- Centar za evro-atlanske studije (2013): „U korak sa privatnim sektorom bezbednosti”, Beograd
- Dalinović, N., Gordić, M., Blagojević, S., (2015): *Savremeni sistemi bezbednosti*, Zavod za udžbenike, Beograd
- Litavski, J. (2012): „Izazovi privatnog sektora bezbednosti u novom veku”, *Novi Vek, Tromesečnik Centra za evro-atlanske studije*, Beograd
- Mencinger, J. (2002): *Socijalno-tržišna ili „čista” tržišna privreda*, u Stiglic, Dž. (2004). *Protivrečnosti globalizacije*, Beograd
- Menkju, G., Tejlor, M. (2008): *Ekonomija*, Beograd
- Mijalković, S. (2009): „Nacionalna bezbednost – od vestfalskog koncepta do posthladnoratovskog”, *Vojno delo*, 2/2009, Beograd
- Mijalković, S. (2010): „O nedržavnom sektoru nacionalnog sistema bezbednosti – inostrana i domaća iskustva”, *Strani pravni život*, 2/2010, Beograd
- Murray, T. and McKim, E. (2003): „Policija i sektor privatne bezbednosti: Šta donosi budućnost”, *Bezbednost*, 4/03, Beograd
- Petrović, P. (2007): „Privatizacija bezbednosti u Srbiji”, *Bezbednost zapadnog Balkana*, 4/2007, Beograd
- Savić, A. (2008): „Privatna bezbednost u sistemu nacionalne bezbednosti”, *Zbornik radova sa Prvog međunarodnog skupa: Privatna bezbednost – stanje i perspektive*, Novi Sad
- Veselinović, P. (2010): *Ekonomija*, Beograd
- Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, (2009).

ASSISTANT PROFESSOR SLOBODAN ANDJELKOVIĆ, PHD

*Faculty of International Politics and Security,
University UNION – Nikola Tesla, Belgrade*

MARINA SAVKOVIC, MBA

Singidunum University, Belgrade

ECONOMIC FOUNDATION AND IMPORTANCE OF NON-STATE SECURITY SECTOR WITHIN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM

The main purpose of this paper was to present the causes (for), role (played by) and the growing importance of the non-state actors within the national security sector, while analyzing the economic interest of individuals, organizations and the state itself that were favoring such a development. In the course of our research we established how, as the state narrowed its activities down to more vital and more dangerous fields of work, this opened up space for independent contractors to enter those fields which carried less systemic risk. Such change was made possible in the post-Cold War context, when many of the former service members were hired by private companies. The economic motive had a role to play as well, given the need for additional security going beyond what state offered to its citizens, as many doubted the ability (efficiency) of state to provide it in the first place; and private sector's willingness to provide it for a price. In Serbia, position of non-state security sector is still very much limited by the traditional notion of security as well as the division of competences, both left-overs from socialist times. This goes against positive tendencies within the sector itself (improvement of types and specialization of the security as service; strengthening of legal regulation; flexibility of services being offered). By conducting its basic service and improving the security of its clients, representatives of non-state security sector are – indirectly – improving the security of society as a whole, ensuring economic stability, which presents one of key national interests.

Keywords: *Non-state security sector, National security system, public security, economic foundation*